

HEINRICH ROTH: PÄDAGOGISCHE ANTHROPOLOGIE

Band I. Bildungsamt und Bestimmung. Band II. Entwicklung und Erziehung. Pedagógiai antropológia. I. kötet. Képezhetőség és rendeltetés. II. kötet. Fejlődés és nevelés.

Hannover, 1966. Hermann Schroedel Verlag. 504 és 656 o.

Az a megjegyzéssel kezdi a könyv előszavát a szerző, hogy eredetileg pedagógiai pszichológiát akart írni, a megszületett mű viszont „Pedagógiai antropológia” címen látott napvilágot. Ez a változás azonban nem a divat hatására, hanem a jelentkező igények kielégítése céljából következett be. Kimutatható ugyanis, hogy valamennyi pedagógiai rendszer vagy rendszer-tervezet egyúttal pedagógiai antropológiát is tartalmaz, vagy legalábbis ilyen irányú törekvés fedezhető fel benne.

A szerző pedagógiai antropológián az általános pedagógiához tartozó, de külön is kiemelhető összefüggést ért, amelyet művében *pedagógiai személyiség- és cselekvéstanként* fejt ki. Ennek témái és problémái idővel önmaguktól két, egymás mellé rendelt témakört felelőleg könyvbe rendeződtek, amelyek közül az I. kötet a *Képezhetőség és rendeltetés*, a II. kötet pedig a *Fejlődés és nevelés* címet viseli. Az antropológia számára emellett megmarad egy általános vonatkozási pont: az emberi érest és nagykorúságot mint a nevelés esélyét és feladatát érthetővé, megfoghatóvá tenni. A pedagógiai antropológia tárgya ugyanis az ember, ahogyan a nevelési ráhatások következtében megtalálja önmagát és nagykorúvá válik.

Az I. kötet 1. rész I. fejezetében fejt ki a szerző a feladatokat és kutatási területet; ebben a fejezetben határolja el a pedagógiai antropológiát a pszichológiától és szociológiától és határozza meg mint az emberről szóló tudományok pedagógiai nézőpontú önálló pedagógiai integrációs kísérletét.

A 2. rész II. fejezetében a szerző felvázolja a könyv egész tematikáját s részletesen indokolja az ember nevelésre való rászorultságát. A 2. rész III. fejezetben megkísérli, hogy a biológia, a magatartáskutatás, a pszichológia, a kultúranropológia stb. kutatási eredményeihez viszonyítva a tudományosan alátámasztott nevelési gyakorlat számára szabad tevékenységi területet jelöljön ki.

A 3. rész (IV., V. és VI. fejezet) az ember rendeltetését tárgyalja. Így a IV. fejezetben felvázolja a szerző, hogy milyen törekvések, felismerések és eszmék foglalkoztatták a pedagógusokat HERBARTTÓL SCHLEIERMACHEREN és HUMBOLDTON keresztül PESTALOZZIIG és LITTRIG az ember rendeltetésére vonatkozóan. Az V. fejezetben igyekszik a szerző összefoglalni valamennyi kritikát, amelyeket a képzési ideálok és nevelési célok meghatározására irányuló kísérletek tekintetében gyakoroltak, mind a neveléstudományon belül, mind azon kívül: a teológiában, a pszichoanalízisben, az ideológiai kritikában és a kultúranropológiában. A VI. fejezetben megkísérli a szerző a pedagógiai személyiség- és cselekvéstán kifejtését, amelynek alapján megállapítható, hogy mit nyújthatnak az ember számára az olyan jogosan döntő jelentőségű tulajdonságok mint a nagykorúság, érettség, felelősségtudat, produktivitás stb., s hogy ezek, mint az oktatási és nevelési célok kritériumai, in concreto hogyan magyarázhatók az emberre vonatkozó ismereteket figyelembe véve.

A II. kötetben a szerző új koncepciót tár az olvasó elé: a *fejlődés-pedagógiát*. A fejlődépszichológiától eltérően ennek tárgya a fejlődésnek a neveléstől való függősége. A fejlődést tanulási folyamatként koncipiálja. Az 1. rész a fejlődés új fogalmának kifejtésével kezdődik és a fejlődést előmozdító tanulási folyamatok kritikai elméletével zárul. E részben tehát a tanulási, oktatási és nevelési folyamatok viszonyossága és a fejlődéspedagógia eszméje mint elmélet és kutatási feladat áll a középpontban

A 2. részben igyekszik a szerző a fejlődéspedagógia elméleti és gyakorlati szempontjait az emberi személyiség valamennyi fejlődésterületén konkrétan és az adott terület sajátosságának megfelelően felvázolni, mindenekelőtt a növekedési, érési és tanulási folyamatok közötti, már eddig is ismert és kidolgozott kölcsönhatásokat, másfelől — s ez az új elem a műben — a szocializálódási, a nevelési és az oktatási folyamatok közötti összefüggéseket.

A 3. részben úgy írja le a szerző az emberi cselekvési képességnek a fejlődését az ösztönszerű reagálás első megnyilvánulásaitól kezdve az érett, felelősségteljes döntések meghozataláig, hogy a szükséges előrehaladási fokoknál megfelelő nevelési feltételek és segítségük felismerhetők legyenek. Emellett az előrehaladást az egyre fokozódó önrendelkezés, érettség, kritikaképesség, alkotóképesség és szabadság értelmében definiálja és mindezeket konkrétan megvilágítja. Kifejtí, hogy a nagykorú személy fejlődése függ a szabad cselekvési képesség fejlődésétől és biztosításától, amelyet a szakértelem és szakmai illetékesség, továbbá a társadalmi ismeret és a társadalmi illetékesség tesz lehetővé.

A szerző alkotó törekvéseit, céljait érdekesen jellemzi könyve előszavának a végén. Lassanként hozzászokott már — írja —, hogy a pszichológusok pedagógusnak, a pedagógusok pedig pszichológusnak tartják; ő azonban feltétlenül pedagógusnak vallja magát, aki tudatában van annak, hogy nincs más tudományos út számára, mint az, hogy a pedagógiát az emberről szóló tudományokra építse fel.

HALÁSZ IMRE

J. LEIF, G. RUSTIN: PHILOSOPHIE DE L'ÉDUCATION. TOM. I.
PÉDAGOGIE GÉNÉRALE (PAR L'ÉTUDE DES DOCTRINES)

A nevelés filozófiája. I. kötet. Általános pedagógia (az elméletek tanulmányozása alapján)

Párizs, 1970. Ed. Delagrave. 373. o.

A kötet belső címlapján levő tájékoztatásból kiderül, hogy az összefogó főcímen szereplő mű két további kötete később jelenik meg: a II. kötet szerzője J. LEIF, címe: *Inspirations et tendances nouvelles de l'éducation* (A nevelés új ösztönzései és tendenciái); a III. kötet szerzői J. LEIF és A. BIANCHERI, címe: *Les doctrines pédagogiques par les textes* (A pedagógiai elméletek a szövegek alapján).

A megjelent I. kötet Bevezetése viszont arról is tájékoztat, hogy tulajdonképpen egy pedagógusképző-intézeti tankönyv köteteiről van szó; első kiadása még 1967-ben, két kötetben, a mostani I. kötet címe alatt jelent meg (Általános pedagógiai az elméletek tanulmányozása alapján) és e cím alatt akkor is a pedagógia filozófiai alapvetését tartalmazta.

A francia oktatásügyi minisztérium 1969. június 6-i körlevelében a pedagógusképző intézetek kétéves tanfolyamának pedagógiai tárgyai (általános pedagógia, szaktárgyi pedagógia, az intézmények története, pszichológia és társadalmi tények) közül az elsőt „a nevelés filozófiájá”-ra, az utolsót pedig „társadalmi anthropológiá”-ra változtatta. Most tehát végül is nincs másról szó, mint hogy ugyanazzal a nevelésfilozófiai tartalommal, de a kívánt új terminológia szerinti cím alatt jelenik meg a régi két kötet új kiadása, illetve most még csak az I. kötet.

Az új kiadás megjelent kötetének említett Bevezetés-e arról is értesít, hogy a nevelés filozófiájának számos problémája nem szerepel e kötetben; az olvashatunk a szaktárgyi episztemológia részkérdéseiről, de az oktatási értékek axiológiája lehetőségeiről, az oktató-nevelő tevékenység etikájáról, az oktatási folyamat fenomenológiájáról, pszichoanalíziséről, szociológiájáról, politikájáról stb. sem. Ezeket a kérdéseket a II. kötet tartalmazza.

A most ismertetésre kerülő I. kötet a mindezeknél lényegesen alapvetőbb kérdéseket, minden nevelésfilozófia szükségszerű kulcskérdéseit tárgyalja: a nevelés céljának, jogosságának, értelmének, lehetőségeinek, további eljárási módjainak és különféle módszereinek részleteit. Ennek megfelelően az egész kötet három fő fejezetre oszlik.

Az 1. fejezet *A nevelés értelme* címet viseli. Első részében a *nevelés lehetőségeit* elemzi, a kérdés mindenoldalú bemutatásával, az igenlő, majd a nevelés lehetőségét tagadó álláspontok ismertetésével, bő idézetekkel, nagyjából időrendben, a legmodernebb, mai vélemények és helyzet ismertetésével; végül összefoglalja a felvetett kérdést: a nevelés sikerességéhez a nevelő lelkesedése és szakértelme, a tanuló jó képessége, valamint a megfelelő környezet együttes összehatása szükséges. A fejezet második részében az oktató-nevelő munka *jogosságának* kérdését veti fel, a nevelő *felelősségét*, aki — HERBERT szavaival — „tulajdonképpen megzavarja a lélek eredeti békéjét s a gyermeki lélekben korán elveti az eljövendő évek nyugtalanságainak csíráit”.

Ez a kérdés kapcsolódik aztán a *nevelés céljaihoz*, ezek filozófiai-teleológiai vizsgálatához; mindezek kapesán a könyv e része átsiklik a legterjedelmesebb további részbe, egy mintegy száz oldalas *neveléstörténeti áttekintésbe*. Itt sokoldalúan vizsgálja az *antik* nevelést, párhuzamosan a görögöt és a római, kimutatni kívánva, hogy korunk lényeges kérdései már ott és akkor felmerültek, az antik hagyományokra és örökségre való hagyományos hivatkozás nem frázis. A *középkori* nevelés taglalásából azt szűrhetjük le, hogy e vallásos fogantatású, szüleit a túlvilágra függesztő korszak ugyanakkor igen aktív egyházi tisztségviselőket, harcias államférfiakat, ügyes adminisztrátorokat nevelt. A *renaissance* és a *humanizmus* korszakának árnyalt elemzése azt mutatja, hogy ez az elit fényűző esztétikai-erkölcsi nevelésének időszaka volt, melynek ideálja a szabályozott életű, udvarias, erkölcsös, művelt „becsületes ember”. A *XVII—XVIII. század*ról szólva, főként KOMENSKYRÓL, ROUSSEAU RÓL, PESTALOZZIRÓL, valamint a németekről, KANTRÓL, HERBARTRÓL s GOETHERÓL ír hosszan. A *modern elméleteket* pozitivistákra (RENAN, COMTE, SPEN-